

ชื่อโครงการวิจัย การพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

The Development of Hot Springs' Potential in the West of Thailand for Sustainable Tourism

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี...2555... จำนวนเงิน...525,998... บาท

ระยะเวลาทำการวิจัย...1... ปี ตั้งแต่...1 พฤษภาคม 2555...ถึง...31 สิงหาคม 2556...

ชื่อผู้วิจัย นิพล เชื้อเมืองพาน¹ รชพร จันทร์สว่าง¹ นีออน ศรีสมยง² ศุภิจ ยิ้มสรवल³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) แบบสอบถาม การสำรวจ การสังเกตการณ์ทางการท่องเที่ยว และภูมิสถาปัตยกรรม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว เช่น หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการร้านค้า ผู้นำชุมชน หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนภาคตะวันตก จำนวน 18 แห่ง ประชาชนชุมชน ชาวบ้านทั่วไปในพื้นที่ ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ไปเยือนแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 500 คน จากนั้นนำผลที่ได้จากข้อมูลเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์ตามประเด็น (Content analysis) ส่วนพฤติกรรมนักท่องเที่ยววิเคราะห์ด้านค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อนำมาอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า น้ำพุร้อนในแต่ละแห่งมีศักยภาพที่เหมาะสมสัมพันธ์กับทรัพยากรในพื้นที่ รวมถึงการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว โดยศักยภาพเหล่านั้นสามารถพิจารณาได้ใน 5 มิติ คือ 1) มิติด้านคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว 2) มิติด้านความปลอดภัย 3) มิติด้านปัจจัยพื้นฐาน 4) มิติด้านการบริหารจัดการ 5) มิติด้านคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว และพบว่าศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคตะวันตกสามารถจัดแบ่งกลุ่มได้เป็น 4 กลุ่ม คือ *กลุ่มที่ 1* พื้นที่น้ำพุร้อนทั้งที่ยังไม่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนและที่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้วเบื้องต้น แต่ยังไม่มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนา และจากการประเมินเบื้องต้น ประเมินว่าไม่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว *กลุ่มที่ 2* พื้นที่น้ำพุร้อนที่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้ว มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาแต่ประสบปัญหาในการพัฒนาและการบริหารจัดการ *กลุ่มที่ 3* พื้นที่น้ำพุร้อนที่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้ว และมีการเตรียมการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา รวมถึงจากการประเมินเบื้องต้น พบว่ามีศักยภาพใน

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

² มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช

³ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

⁴ มหาวิทยาลัยนเรศวร

การพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว และอยู่ระหว่างการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกิดใหม่ และกลุ่มที่ 4 พื้นที่น้ำพุร้อนที่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้ว และมีการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา รวมถึงจากการประเมินเบื้องต้น ประเมินว่ามีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อความเหมาะสมในการรองรับการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาศักยภาพแหล่งน้ำพุร้อนเหล่านี้จำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยว เน้นรูปแบบที่เหมาะสมตามทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ รวมทั้งการเน้นการพัฒนาผังการออกแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ภายใต้หลักมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน และการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมสีเขียว (Green landscape)

ในด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาตัวแทนแหล่งน้ำพุร้อน 3 แหล่ง พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมีภูมิลำเนาอยู่ใน ภูมิภาคตะวันตก และ ภาคกลาง ยกเว้นน้ำพุร้อนหินดาดเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นหลักนอกเหนือจากนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยแหล่งน้ำพุร้อนหินดาด จังหวัดกาญจนบุรี ได้รับความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก คือ พึงพอใจในด้าน การเข้าถึง ด้านความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว และด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ด้วยค่าเฉลี่ย 3.74 3.65 และ 3.48 ส่วนแหล่งน้ำพุร้อน ห้วยน้ำนัก จังหวัดตาก ได้รับความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก คือ พึงพอใจในด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว และด้านที่พัก ด้วยค่าเฉลี่ย 3.94 3.91 และ 3.81 ในขณะที่น้ำพุร้อนหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ได้รับความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก คือ พึงพอใจในด้านการอาบน้ำ แช่น้ำแร่ ด้านที่จอดรถ และด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้วยค่าเฉลี่ย 3.66 3.61 และ 3.48

นอกจากนี้พบว่าการกำหนดรูปแบบท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ต้องคำนึงถึงศักยภาพในพื้นที่ โดยศักยภาพของพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อน ซึ่งสามารถเพิ่ม และเสริมประเด็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวและชุมชน โดยจำเป็นต้องนำเสนอในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจและศึกษาได้ เช่น คู่มือการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ระบบการก่อกำเนิดน้ำพุร้อน ผลกระทบและปัญหาต่อน้ำพุร้อน รวมถึงบางแหล่งสามารถทำเป็นคู่มือเดินศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ได้ อาจนำเสนอในรูปแบบ แผ่นป้ายให้นักท่องเที่ยวได้อ่านและศึกษา เป็นต้น ตลอดจนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยจำเป็นต้องมีการดำเนินการในรูปคณะกรรมการชุมชนด้านการท่องเที่ยวที่มีตัวแทนมาจากทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเข้ามาบริหารจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในแหล่งน้ำพุร้อน

คำสำคัญ: ศักยภาพทางการท่องเที่ยว น้ำพุร้อน หรือ พุน้ำร้อน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

Abstract

This research examined to study the development of potential of hot spring areas in western Thailand with the purpose of sustainable tourism. The research combined mix methods, quantitative and qualitative approaches. The participation of communities was also included in the approach of study. The fieldwork combined varied sources, including in-depth interview, focus group, questionnaire, exploration, observation, and study of landscape. The samples were stakeholder in relation to tourism development. They were government organizations, entrepreneurs, community leaders, organizations or individual persons being relevant to management of eighteen hot spring destinations in western Thailand, community sages, communities, and five hundred tourists. The collected data from interviews were analyzed, interpreted and reported with content analysis. The collected data from questionnaires with tourists were examined with Mean and Standard Deviation).

This research found that the potential of each hot spring destination is proper with its resources in area and its use for tourism purpose. The potential of hot spring destinations was examined in 5 aspects. They are; 1.) quality of attractions, 2.) security, 3.) infrastructure, 4.) management, and 5.) value of attractions. The potential of hot spring areas is divided into 4 groups. The first group is hot spring locations that the data has been gathered and has not been gathered. However, the development has not been applied to them yet. According to an initial assessment, they are not potential enough to be attractions. The second is hot spring locations that the data has been gathered. They are developed for tourism purpose but face with problems. The third is hot spring locations that the data has been gathered. From an initial assessment, they are potential to be an attraction and they are being developed to be new attractions. The last is hot spring locations that the data has been gathered. They are potential to be attractions and the development has already been applied. However, the proper development for tourism has to be adopted. The development of those hot spring locations has to concern the suitable pattern with tourism resources in area. Tourism resources have to be connected with attractions in areas. Moreover, the participation of community is a key to a success of development. The design of landscape has to be in congruent with environment and has to be deal with the standard of hot spring destinations and green landscape design concept.

The study related to tourists' behavior (samples collected from 3 hot spring destinations) showed that the majority of tourists are domestic tourists with their hometown in western and central Thailand except Hindard hot spring in Kanchanaburi province. The majority of tourists in Hindard are international tourists. When asking about tourists' satisfaction of Hindard hot spring, the top three ranks of satisfactions are accessibility, attractiveness of destination, and tourist activities with the mean score 3.74, 3.65, 3.48 respectively. The top three ranks of satisfactions for Huai Namnuk hot spring in Tak province are attraction, tourist activities, and accommodation with the mean score 3.94, 3.91, 3.81 respectively. The top three ranks of satisfactions for Nong Yaplong hot spring in Petchaburi province are bathing, parking, and attraction with the mean score 3.66, 3.61, 3.48 respectively.

The study also found that the design of tourism pattern has to realize the potential of areas. Those areas with hot springs can be promoted for medical tourism and added with educational tourism among tourists and community. Thus, the interesting interpretive programs should be provided for them such as a handbook of hot spring attraction including information about how hot spring is produced and the possible impact and problem on hot spring, a handbook or a signboard of nature trails. In addition, the participation of community for tourism development has to be built. This could be the development under community committee which is formed by representatives of all groups direct and indirect related to tourism development. The tourism development from community committee can result in sustainable development of hot spring destinations.

Keywords: Tourism Potential/ Hot Spring/ Health Tourism